

Deák Ádám¹**A rendszeres bizottsági munkák jelentősége és hatásai²****Heil Kristóf Mihály (szerk.): A magyar liberalizmus gyökerei és a rendszeres bizottsági munkálatok. Adalékok az operátumok történetéhez³**

A magyar történettudomány immár fél évszázada felhívta a figyelmet a rendszeres bizottsági munkák (*operátumok*) fontosságára, melyek hozzájárultak a reformok kibontakozásához.⁴ Az 1791. évi 67. törvénycikk értelmében kilenc bizottságot (*regnicolaris deputatio*) állítottak fel (közpolitikai, adóügyi, úrbéri, közgazdasági, bányászati, jogügyi, közművelődési, egyházi, sérelmi), hogy a Magyar Királyságot érintő gazdasági, társadalmi, politikai, vallásügyi kérdésekben törvényjavaslatokat fogalmazzanak meg. A rendszeres bizottsági munkák 1793-ra készültek el, kivéve a jogügyit, amelyik csak 1795-re lett kész. Azonban ezeknek a bizottsági munkáknak nem került sor a megvitatására, mivel az uralkodó nem járult hozzá, hogy az országgyűlésen tárgyalják azokat. Végül az 1827. évi 8. törvénycikk rendelte el a korábbi operátumok felülvizsgálatát, amire 1828 és 1830 között került sor. Mindezek után kinyomtatták a felülvizsgált munkákat és megküldték a vármegyéknek is véleményezésre. A vármegyék megfogalmazhatták a nézeteiket az operátumokkal kapcsolatban, így számos reformgondolatot is felvetettek. Az 1832/36. évi első reformországgyűlésen ezek az operátumok nagy szerepet játszottak a liberális ellenzék megszervezésében is.⁵

Az utóbbi években nagyobb figyelmet kapott a rendszeres bizottsági munkák kutatása, azonban minden vármegyét érintő, átfogó munka megírására még nem került sor. A rendszeres bizottsági munkák vármegyei véleményezéséről például Békés, Nógrád, Somogy, Tolna és Zala vármegye véleményei állnak a rendelkezésünkre, amit már a kutatók – részben – feldolgoztak.⁶

A 2023-ban Heil Kristóf Mihály szerkesztésében megjelent *A magyar liberalizmus gyökerei és a rendszeres bizottsági munkálatok. Adalékok az operátumok történetéhez* című tanulmánykötetben tíz történész és jogtörténész⁷ egy-egy tanulmányát olvashatjuk. A könyv a

¹ Deák Ádám PhD, történész, Szegedi Tudományegyetem. ORCID: 0009-0009-3727-8800

² DOI 10.59558/jesz.2025.1.102

³ Budapest, Gondolat Kiadó, 2023.

⁴ Barta István: A fiatal Kossuth. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966; Gergely András: A „rendszeres bizottsági munkálatok” szerepe a magyar reformmozgalom kibontakozásában. In Tiszatáj, 1974/6. szám, 37-41. o.

⁵ Völgyesi Orsolya: Kölcsény és a magyar nyelv ügye az 1832-36-os országgyűlésen. In Háda Béla – Majoros István – Maruzsa Zoltán – Petneházi Margit (szerk.): Két világ kutatója. Urbán Aladár 80 éves. ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest, 2009, 451-467. o.; Völgyesi Orsolya: Kölcsény és a reformellenzék a törvényszékek elrendezéséről szóló operátum országgyűlési vitájában. In Irodalomtörténeti Közlemények, 2013/2. szám, 155-168. o.; Völgyesi Orsolya: Alkotmányos függetlenség és gazdasági szabadság. A szuverenitás kérdése Kölcsény és a magyarországi reformellenzék politikai diskurzusában 1832-1833. In Magyar Tudomány, 2013, 4. sz., 432-437. o.; Dobszay Tamás: A rendi országgyűlés utolsó évtizedei (1790-1848). Országház Könyvkiadó, Budapest, 2019.

⁶ Molnár András: „Javitva változni” Deák Ferenc és Zala megye 1832. évi reformjavaslatai. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 2000; Völgyesi Orsolya: Politikai-közéleti gondolkodás Békés megyében a reformkor elején. A rendszeres bizottsági munkálatok megyei vitái 1830-1832. Békés Megyei Levéltár, Gyula, 2002; Jutai Péter: Somogy megye észrevételei a rendszeres munkálatokra 1831-1832. In Századok, 2006/3. szám, 591-608. o.; Heil Kristóf Mihály: „Embernek születünk, polgárnak neveltetünk.” – Nógrád vármegye észrevételei a közoktatás és a magyar nyelv ügyében. In Nagy Noémi (szerk.): Nemzetiségi-nyelvi szuverenitás a hosszú 19. században. Gondolat Kiadó, Budapest, 2020, 99-116. o.

⁷ Heil Kristóf Mihály (szerk.): A magyar liberalizmus gyökerei és a rendszeres bizottsági munkálatok. Adalékok

Jogtörténeti Értekezések sorozat 62. számaként jelent meg a HUN-REN–ELTE (korábban MTA-ELTE) Jogtörténeti Kutatócsoport gondozásában. Ahogy maga a kötet címe is jelzi, nem kíván teljes képet adni az operátumokról, hanem a szerzők egy-egy fontosabb témakört vizsgálnak meg, azzal, hogy maga a kötet is felhívja a figyelmet arra, hogy még bőven van munkája a kutatóknak a rendszeres bizottsági munkák feldolgozása kapcsán.

Erdődy Gábor a tanulmányában⁸ kiemeli, hogy az 1795-re elkészült operátumok célja a reformfolyamat elindítása volt, de többségében voltak a konzervatív vélemények. A reformok a rendi alkotmányon belül fogalmazódtak meg. A felvilágosult nemesség képviselte a reformerek irányát, de nem alkottak szilárd csoportot. Azonban 1795-ben a magyar jakobinus mozgalom lelepleződése hozzájárult ahhoz, hogy a rendszeres bizottsági munkák megvitatására nem került sor. Ennek ellenére Erdődy hozzáteszi, hogy az operátumok szellemisége tovább élt a „második nyilvánosságban”. Az 1820-1830-as évek fordulóján színre lépő generációnak már a rendelkezésére álltak a korábbi munkák, így nem kényszerültek új elméletek megalkotására. Az 1828 és 1830 között ülésező bizottságokban ismét többségben voltak a konzervatívok, azonban a rendszeres bizottsági munkálatok megyei vitái során számos reformjavaslatot fogalmaztak meg, és színre lépett a liberális reformmozgalom. Erdődy a nemzetközi eseményeket is vizsgálja, így kontextusba helyezve a magyarországi politikai eseményekkel.⁹

Dobszay Tamás az írásában¹⁰ arra hívja fel a figyelmet, hogy már a 18. század elején is előfordult, hogy bizottságokat állított fel az országgyűlés egy-egy ügy kidolgozására. 1790-ben Széchényi Ferenc javasolta, hogy a szükséges intézkedéseket bizottságok formájában készítsék el. A történettudomány úgy értékeli, hogy ezek a munkák inkább a rendi előjogokat erősítették volna meg, és a többszáz éves jogszabályokat kívánták egységesíteni. Az 1830-ra felülvizsgált munkák, noha tovább léptek a korábbi javaslatokon, mégis rendies és konzervatív jellegűek voltak – mutat rá Dobszay. Az operátumok csak egy kis részét tudták megvitatni, de nem veszték kárba, hanem megmutatták az ország elmaradottságát és a hiányokat is.

Völgyesi Orsolya a tanulmányában¹¹ kiemeli, hogy nagy jelentősége volt a rendszeres bizottsági munkák megyei és országgyűlési tárgyalásának, ugyanis az 1832/36. évi országgyűlésen megjelent a reformellenzék. I. Ferenc (1792-1835) az országgyűlésen elsőként az úrbéri munkát kívánta megvitatni ezzel szemben a rendek a kereskedelmi munkával szerették volna kezdeni a tárgyalást, de elfogadták az uralkodó javaslatát. Völgyesi hangsúlyozza, hogy a hagyományos sérelmi ellenzék mellett megjelent egy új ellenzék, amely a kor kívánalmai szerint akart reformokat megvalósítani. Az úrbéri és jogügyi munka tárgyalása során felvetették a jobbágyság önkéntes örökváltságát, a jobbágyok személyi és vagyonbiztonságát, az úriszék és az ősiség eltörlését, a hűtlen királyi tanácsosok megbüntetését, de nem váltak törvénnyé ezek a javaslatok. Azonban az operátumok tárgyalása rámutatott a reformok egyre sürgetőbb megvalósítására.

az operátumok történetéhez. Gondolat Kiadó, Budapest, 2023.

⁸ Erdődy Gábor: A rendszeres országgyűlési bizottsági munkálatok hazai és nemzetközi kontextusa. In Heil Kristóf Mihály (szerk.): A magyar liberalizmus gyökerei és a rendszeres bizottsági munkálatok. Adalékok az operátumok történetéhez. Gondolat Kiadó, Budapest, 2023, 11-28. o.

⁹ Lásd még a témában a szerzőtől: Erdődy Gábor: A börtönrendszerre új kor várakozik.” A büntető törvénykezés és a börtönviszonyok reformjának kérdése Kossuth Pesti Hírlapja német vonatkozású híryanagában (1841-1843). In Bódiné Beliznai Kinga – Gosztanyi Gergely (szerk.): Jogtörténeti Parerga III. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 70. születésnapja tiszteletére. ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2023, 83-90. p.

¹⁰ Lásd még a témában a szerzőtől: Dobszay Tamás: A városok országgyűlési súlyának változásai a rendiség utolsó fél évszázadában. In Kenyeres István (szerk.): Urbs. Magyar várostörténeti évkönyv. XV. Budapest, 2021, 219-231. o.

¹¹ Lásd még a témában a szerzőtől: Völgyesi Orsolya: A kormányzat álláspontja az operátumok napirendre tűzésének kérdéséről (1830-1832). In Aetas 1997/ 4. szám, 45-62. o.

Melkovics Tamás tanulmányában¹² kifejti, hogy az alsótábla politikai befolyása fokozatosan megnőtt, és a jómódú köznemesség (*bene possessionati*) átvette a vezető szerepet a vármegyékben. A kormánynak középszinten és helyi szinten nem volt apparátusa, a főispán helyett a tényleges befolyás az alispán kezébe került a megyékben. Az 1828–1830-ban felülvizsgált közpolitikai munkában számos javaslatot vetettek fel az országgyűlés rendezésére is. Az egyik ilyen javaslat az volt, hogy 120 főben maximalizálják a felsőtábla tagjainak a létszámát és legalább 50 jobbágyteleknyi birtokkal rendelkezzenek azok a főnemesek, akiket meg lehet hívni a felsőtáblára, valamint az év felét legalább az országban töltsék. Időközben a bécsi udvar rájött, hogy a köznemesség előretörése és a főrendek háttérbe szorítása nem az érdekük, ezért vissza akarta szerezni az irányítás a vármegyékben és a diétán. Az uralkodó számos udvarhű főispánt vagy adminisztrátort nevezett ki, hogy visszaszorítsa az ellenzékét. Emellett egyre jobban támaszkodott a felsőtábla befolyására, hogy egy-egy reformkezdeményezésnek gátat szabjon.

Képes György írásában¹³ a kereskedelmi és váltójogi tervezetet vizsgálva kifejti, hogy a Királyi Kúria már 1781-ben és 1787-ben is kidolgozott javaslatokat. Az 1791-ben kiküldött bizottsági munkák során lehetséges, hogy Tihanyi Tamás alországbírónak és Paravits Mátyás fiúmei ügyvédnek volt nagy szerepe a kereskedelmi, váltójogi javaslat kidolgozásában és nem Skerlecz Miklósnak – mutat rá Képes. A kereskedelmi munkában négy tervezet született: a kereskedelmi és váltótörvény, a kereskedelmi törvényszékek törvénykezési rendtartása, egy külön hatályba léptető jogszabály, valamint a hajóbalesetek kivizsgálása. Ezen belül a kereskedelmi és váltótörvény három részre tagolódott: a kereskedelmi törvényszékek felállítása és az osztrák váltótörvényszékhez való viszonya, a kereskedelmi és csődjog szabályozása, illetve a váltók szabályozása. Az 1795. évi kódextervezet közkereseti, csendes és betéti társaságokat is megkülönböztetett. Képes is hozzáteszi, hogy sajnálatos módon nem került sor a javaslat megvitatására, azonban az 1830-ra elkészült felülvizsgált munkák kevés lényegi újítást vetettek fel.

Barna Attila tanulmányában¹⁴ a szuverenitás kérdéskörét vizsgálja, illetve azt, hogy meddig terjednek az uralkodói jogok. Az 1830-as évek közepén kibontakozó hűtlenségi perek nyomán szükség lett volna a büntetőjog reformjára. Emellett a végrehajtó hatalom és az igazságszolgáltatást szétválasztása, illetve a hűtlenségi és felségsértési normák meghatározása is sürgető feladat volt. Az 1830-as tervezet tartalmazta a felségsértést (nem elkülönítve a hazaárulástól) és a hűtlenség tényállásait. Az 1843-as tervezet már kimondta, hogy a felségsértés és hűtlenség alatt csak a király személye elleni támadásokat, valamint az ország és az alkotmány elleni cselekedeteket lehet érteni. Barna a tanulmánya végén kifejti, hogy rendszeres bizottsági munkák által kidolgozott javaslatok jobb és színvonalas megoldások lettek volna, mint a hatályban lévő szokásjogi és normahalmazok. Azonban ezek a javaslatok a bécsi udvar ellenzése miatt nem valósultak meg.

Balogh Elemér cikkében¹⁵ hangsúlyozza, hogy a büntetőjog kodifikálása a 19. század elején fontos feladat lett volna. Magyarországra és az egész kontinensre nagy hatással volt a francia büntetőtörvénykönyv (Code Pénal, 1810). Az 1830-as büntetőjogi tervezet három

¹² Lásd még a témában a szerzőtől: Melkovics Tamás: A reformkori főrendi ellenzék és 1839-40-es zászlóbontása. Országház Könyvkiadó, Budapest, 2020.

¹³ Lásd még a témában a szerzőtől: Képes György: A magyar kereskedelmi jogi kodifikáció előtörténete 1792-ig. In Mezey Barna (szerk.): Kölcsönhatások. Európa és Magyarország a jogtörténelem sodrásában. Budapest, 2021, 159-166. o.

¹⁴ Lásd még a témában a szerzőtől: Barna, Attila: A felvilágosodás nyugat-európai képviselői és a felségsértés büntetnének fogalma. In Szoboszlai-Kiss Katalin – Deli Gergely (szerk.): Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére. Universitas-Győr, Győr, 2013, 39-47. o.

¹⁵ Lásd még a témában a szerzőtől: Balogh, Elemér: Gondolatok a szabadságvesztésről első büntetőjogi operátumaink tükrében. In Gosztonyi Gergely – Révész T. Mihály (szerk.): Jogtörténeti Parerga II. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 65. születésnapja tiszteletére. Budapest, ORAC Kiadó Kft., 2018, 19-25. o.

részre oszlott: az első az eljárásról, a második az egyes büntettekről és büntetésekről, a harmadik pedig a kihágásokról szólt. A büntetés célja az elkövető megjavítása és a halálbüntetés elkerülése volt. A fogvatartottakat két csoportra osztotta: az előzetes letartóztatásban lévők, valamint az elítéltek, akiket különböző szempontok alapján elkülönítettek. A börtönök építéséről és felépítéséről is fogalmaztak meg javaslatot. Kiemelendő, hogy az igazságügyi orvostan alapelveit is megfogalmazták.

Mezey Barna tanulmányában¹⁶ a jogügyi munkálaton belül a szabadságvesztés és börtönüggyel kapcsolatos kérdéseket tekinti át. Az 1795-ös büntetőtörvénykönyvi javaslat fő eleme a szabadságvesztés-büntetés lett, a börtönbüntetés mellett munkavégzés előírását is megkövetelte. Mezey szintén kiemeli, hogy az 1830-as jogügyi munka az elkövető megjavítását tűzte ki célul, a halálbüntetés alkalmazását korlátozta. A javaslat a fogvatartottak osztályozásáról és elkülönítéséről, börtönök építéséről, őrzésbiztonságról, épületek berendezéséről, a rabok munkájáról, ellátásáról, oktatásáról, napirendjéről is szólt. Mezey úgy összegzi a különbséget, hogy az 1795-ös büntetőjavaslatok a szabadságvesztés-büntetés kidolgozásáig jutottak el, addig az 1830-as tervezet már a börtönügyről külön rendelkezett. Az 1840:5. törvény értelmében is kiküldtek egy bizottságot, hogy a börtönrendszer és büntetőtörvénykönyv kapcsán javaslatot dolgozzanak ki, azonban nem vált törvénnyé a tervezet. Ennek ellenére elmondható, hogy az 1843. évi javaslat a modern és humánus büntetőtörvénykönyv és börtönrendszer alapjait fektette le.

Homoki-Nagy Mária az írásában¹⁷ a magánjogi tervezetet megvizsgálva arra a következtetésre jut, hogy csak a nemesi ingatlannal összefüggő szabályokat kívánták rögzíteni Werbőczy István Hármaskönyve alapján. Az 1795-ös és 1830-as jogügyi tervezetben sem került sor egységes kodifikációra, nem is volt rá elég idő. A magánjog terén az 1830-as javaslat sem hozott újat az 1795-ös tervezethez képest. A kötött tulajdoni viszonyokat a családi-nemzetségi (ösiség), királyi (királyi kincstár) és a földesúr-jobbági viszonyok szabályozták. Az úrbéri munkálat megyei vitái során felvetették azt is, hogy a jobbágyság az általa bírt telek haszonvételeiről rendelkezhesse, illetve az általa megművelt telket eladhassa vagy vehessen ilyen birtokot. Azonban a jobbágyság birtok bírhatása a mindennapokban nem érvényesülhetett, ezt a jogot majd csak az 1844. évi 4. törvényben biztosítják. Ehhez azonban szükség volt az ösiség és az adományrendszer eltörlésére is. Homoki-Nagy hozzáteszi, hogy az operátumok látszólag sikertelenek maradtak, de elindítottak egy folyamatot, amely megteremtette a polgári társadalmat és alkotmányos rendszert.

Végezetül Heil Kristóf Mihály azt a kérdést vizsgálja a tanulmányában,¹⁸ hogy kontinuitásról vagy megszakítottságról beszélhetünk-e a 18. század végi felvilágosodás eszméinek és a 19. század 1830–1840-es éveinek liberalizmusa között. Számos kontinuitást és megszakítottságot valló történész véleményét veti egybe és ütközteti egymással. Felhívja a figyelmet, hogy a megszakítottság-kontinuitás vitában érdemes az operátumok szerepét is vizsgálni. A rendszeres bizottsági munkálatok ugyan nem teljesítették be a szerepüket, de 1790-től hivatkozási alapot és kiindulópontot nyújtottak a későbbi generációk számára is – világít rá Heil. 1831–1832-ben megélelné a politikai élet a vármegyékben azzal, hogy az operátumokat megvitathatták, és megoszthatták egymással a véleményüket. A magyar nemzet és a polgári társadalom megteremtése volt a fő cél, a reformokat a törvényhozás útján

¹⁶ Lásd még a témában a szerzőtől: Mezey Barna: Az 1843. évi büntetőjogi javaslatok a nemzetközi térben. In Kovács-Szépvolgyi Enikő (szerk.): Kihívások a büntetőjogi jogalkotás terrénumában a 19-21. században. Külföldi minták és nemzeti megoldások. Gondolat Kiadó, Budapest, 2022, 145-163. o.

¹⁷ Lásd még a témában a szerzőtől: Homoki-Nagy Mária: Az 1795. évi magánjogi tervezetek. Szeged, 2004.

¹⁸ Lásd még a témában a szerzőtől: Heil Kristóf Mihály: A nemesi vármegye és a rendszeres bizottsági munkálatok. A kereskedelmi- és az adóügyi operátumok Esztergom, Győr és Nógrád vármegyékben. In Megyeri-Pálfi Zoltán (szerk.): Szuverenitáskutatás. In Jogtörténeti értekezések 43., Budapest, 2020, 72-92. o.; Heil Kristóf Mihály: Strafrechtliche Kommissionstätigkeiten im Lande und im Komitat (1791-1832). In Journal on European History of Law, No. 1, 2023, 134-140. p.

kívánták végrehajtani és nem abszolutista módon vagy forradalom útján. Nagy különbség viszont, hogy a felvilágosodás eszméit vallók nem szerveződtek párttá, önálló utakat jártak. Ezzel szemben az 1830-as években színre lépő liberális politikusok már egységesen léptek fel. Az 1790-es években és az 1830-as években színre lépő felvilágosult és liberális politikusok is alkotmányos, rendszeren belüli változásokat akartak, nem kívánták lebontani az egész rendszert. A szerző Alexander Gerschenkron gazdaságtörténész elemzéseit is bevonja a folytonosság-megszakítottság vitájának a kérdésébe. Heil azzal zárja a gondolatmenetét, hogy a 18. század végi felvilágosodás és a 19. század eleji liberalizmus között kimutatható a folyamatosság.

A könyvről összességében elmondható, hogy tovább gazdagítja a tudásunkat az operátumokról és azoknak a jelentőségéről. A kötet szerzői igen alapos munkát végeztek, hiszen felhasználták a téma legfontosabb szakirodalmát, és a levéltári kutatásokat is végeztek. A kutatóknak és a korszak iránt érdeklődőinek egyaránt hasznos és új információkat nyújthat ez a tanulmánykötet. Emellett rávilágítja a figyelmet arra is, hogy érdemes újabb kutatásokat végezni a rendszeres bizottsági munkákkal kapcsolatban, amelyek jelentős hatást gyakoroltak a reformgondolatok megfogalmazásában.

Irodalomjegyzék

Balogh Elemér: Gondolatok a szabadságvesztésről első büntetőjogi operátumaink tükrében. In Gosztonyi Gergely – Révész T. Mihály (szerk.): Jogtörténeti Parerga II. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 65. születésnapja tiszteletére. Budapest, ORAC Kiadó Kft., 2018, 19-25. o.

Barna Attila: A felvilágosodás nyugat-európai képviselői és a felségsértés büntetnének fogalma. In Szoboszlai-Kiss Katalin – Deli Gergely (szerk.): Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére. Universitas-Győr, Győr, 2013, 39-47. o.

Barta István: A fiatal Kossuth. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966.

Dobszay Tamás: A rendi országgyűlés utolsó évtizedei (1790-1848). Országház Könyvkiadó, Budapest, 2019.

Dobszay Tamás: A városok országgyűlési súlyának változásai a rendiség utolsó fél évszázadában. In Kenyeres István (szerk.): Urbs. Magyar várostörténeti évkönyv. XV. Budapest, 2021, 219-231. o.

Erdődy Gábor: A rendszeres országgyűlési bizottsági munkálatok hazai és nemzetközi kontextusa. In Heil Kristóf Mihály (szerk.): A magyar liberalizmus gyökerei és a rendszeres bizottsági munkálatok. Adalékok az operátumok történetéhez. Gondolat Kiadó, Budapest, 2023, 11-28. o.

Erdődy Gábor: A börtönrendszerre új kor várakozik.” A büntető törvénykezés és a börtönviszonyok reformjának kérdése Kossuth Pesti Hirlapja német vonatkozású híryanagában (1841-1843). In Bódiné Beliznai Kinga – Gosztonyi Gergely (szerk.): Jogtörténeti Parerga III. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 70. születésnapja tiszteletére. ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2023, 83-90. o.

Gergely András: A „rendszeres bizottsági munkálatok” szerepe a magyar reformmozgalom kibontakozásában. In *Tiszatáj*, 1974/ 6. szám. 37-41. o.

Jutai Péter: Somogy megye észrevételei a rendszeres munkálatokra 1831-1832. In *Századok*, 2006/3. szám, 591-608. o.

Heil Kristóf Mihály: „Embernek születtünk, polgárnak neveltetünk.” – Nógrád vármegye észrevételei a közoktatás és a magyar nyelv ügyében. In Nagy Noémi (szerk.): *Nemzetiségi-nyelvi szuverenitás a hosszú 19. században*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2020, 99-116. o.

Heil Kristóf Mihály (szerk.): *A magyar liberalizmus gyökerei és a rendszeres bizottsági munkálatok. Adalékok az operátumok történetéhez*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2023.

Heil Kristóf Mihály: A nemesi vármegye és a rendszeres bizottsági munkálatok. A kereskedelmi- és az adóügyi operátumok Esztergom, Győr és Nógrád vármegyékben. In Megyeri-Pálffy Zoltán (szerk.): *Szuverenitáskutatás*. In *Jogtörténeti értekezések* 43. Budapest, 2020, 72-92. o.

Heil Kristóf Mihály: *Strafrechtliche Kommissionstätigkeiten im Lande und im Komitat (1791-1832)*. In *Journal on European History of Law*, No. 1, 2023, 134-140. p.

Homoki-Nagy Mária: *Az 1795. évi magánjogi tervezetek*. Szeged, 2004.

Képes György: A magyar kereskedelmi jogi kodifikáció előtörténete 1792-ig. In Mezey Barna (szerk.): *Kölcsönhatások. Európa és Magyarország a jogtörténelem sodrásában*. Budapest, 2021, 159-166. o.

Melkovics Tamás: *A reformkori főrendi ellenzék és 1839-40-es zászlóbontása*. Országház Könyvkiadó, Budapest, 2020.

Mezey Barna: Az 1843. évi büntetőjogi javaslatok a nemzetközi térben. In Kovács-Szépvolgyi Enikő (szerk.): *Kihívások a büntetőjogi jogalkotás terrénumában a 19-21. században*. Külföldi minták és nemzeti megoldások. Gondolat Kiadó, Budapest, 2022, 145-163. o.

Molnár András: „Javítva változni” Deák Ferenc és Zala megye 1832. évi reformjavaslatai. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 2000.

Völgyesi Orsolya: A kormányzat álláspontja az operátumok napirendre tűzésének kérdéséről (1830-1832). In *Aetas*, 1997/4. szám, 45-62. o.

Völgyesi Orsolya: *Politikai-közéleti gondolkodás Békés megyében a reformkor elején*. A rendszeres bizottsági munkálatok megyei vitái 1830-1832. Békés Megyei Levéltár, Gyula, 2002.

Völgyesi Orsolya: Kölcsey és a magyar nyelv ügye az 1832-36-os országgyűlésen. In Háda Béla – Majoros István – Maruzsa Zoltán – Petneházi Margit (szerk.): *Két világ kutatója. Urbán Aladár 80 éves*. ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest, 2009, 451-467. o.

Völgyesi Orsolya: Kölcsey és a reformellenzék a törvényszékek elrendezéséről szóló operátum országgyűlési vitájában. In Irodalomtörténeti Közlemények, 2013/2. szám, 155-168. o.

Völgyesi Orsolya: Alkotmányos függetlenség és gazdasági szabadság. A szuverenitás kérdése Kölcsey és a magyarországi reformellenzék politikai diskurzusában 1832-1833. In Magyar Tudomány, 2013/4. szám, 432-437. o.